

Andrzej F. Dziuba

"Archidiecezja Gnieźnieńska w świetle sprawozdań duszpasterskich 1950-1981", Kazimierz Śmigiel, Bydgoszcz 2007 : [recenzja]

Studia Prymasowskie 4, 300-302

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Archidiecezja Gnieźnieńska w świetle sprawozdań duszpasterskich 1950-1981. Wybór i opracowanie Kazimierz Śmigiel. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarczej w Bydgoszczy. Bydgoszcz 2007 ss. XXVI + 492 + 28 fotografii.

Dzieje Kościoła, choć jest on wspólnotą wiary, mają także liczne znamiona zewnętrzne, liczne znaki ziemskiego pielgrzymowania. To wielorakość przejawów spełnianych posług i zaangażowania, które odnoszą się przede wszystkim do przepowiadania Ewangelii, sprawowania kultu, zwłaszcza sakramentów, oraz dzieł miłosierdzia.

Każdy Kościół partykularny, a zwłaszcza diecezjalny, jest szczególnym znakiem organizacyjnym Kościoła powszechnego. Ma ona zatem także pewne struktury, które pozwalają mu odnaleźć właściwe miejsce wobec innych społeczności ziemskich. Jednak szczególnie ważna jest w nim dynamika życia duszpasterskiego.

Znany historyk ks. Kazimierz Śmigiel przedstawia wydawnictwo źródłowe poświęcone archidiecezji gnieźnieńskiej. Jest on profesorem Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, a jednocześnie wykłada i na innych uczelniach wyższych. Autor wielu książek i opracowań z dziejów Kościoła, szczególnie znany w zakresie historii Kościoła katolickiego z okresu II wojny światowej w „Kraju Warty”.

Prezentowaną książkę otwiera słowo wstępne kard. Józefa Glempa, Prymasa Polski (s. V-VII). Następnie zamieszczono spis treści (s. IX-X). Szczególnie ważnym elementem tej publikacji jest dość obszerny wstęp (s. XI-XIX). Podano także objaśnienia terminologii kościelnej i skrótów (s. XX-XXIII) oraz wykaz źródeł i opracowań (s. XXIV-XXVI).

Z kolei opublikowano dokumenty – sprawozdania za poszczególne lata, które rozpoczynają się od słów: „Statystyka...”, „Przejawy...”, „Życie...”, „Sprawozdanie...”, „Archidiecezja...” czy „Refleksje”. Obejmują one następujące lata: 1950-1960, 1964-1975, 1977-1979, 1981. Warto jednak zauważyć jak sam wydawca wskazuje, braki sprawozdań za kilka lat (s. VII).

W końcowej części pracy zamieszczono ważne i bardzo potrzebne elementy formalne: indeks osób (s. 483-486), indeks miast i miejscowości (s. 487-490) oraz spis ilustracji (s. 491-492).

Prezentowany zbiór stanowi interesujący materiał w zakresie płaszczyzny duszpasterskiej życia i pracy Kościoła gnieźnieńskiego w sygnalizowanych latach. Słuszna jest opinia wydawcy: „Wszystkie sprawozdania bądź refleksje przedstawiają wnikliwie obraz duszpasterstwa. Cenne są statystyki osobowe, praktyk religijnych i wielu inicjatyw duszpasterskich wyrażonych w liczbach” (s. XV).

Trzeba przyznać, że jest to pierwsza tego typu publikacja odnosząca się do powojennych dziejów konkretnego Kościoła diecezjalnego. Stanowią one ważny element w kontekście bardziej znanych elementów czysto zewnętrznych. Tutaj bowiem wyraźnie rozbrzmiewa sfera religijna i duszpasterska. To zaś stanowi podstawowe wyzwanie i zobowiązanie całej wspólnoty pielgrzymującego Ludu Bożego Nowego Przymierza, jaką jest Kościół, jak to wskazał Sobór Watykański II.

Jak słusznie zauważa kard. Józef Glemp „publikacja ukazuje się w dobie sporów o przeszłość ludzi Kościoła. Warto również ze spokojem patrzeć na wewnętrzne «dzieła» Kościoła gnieźnieńskiego, które wcale nie są małe, chociaż odzwierciedlają przeszłość jednej tylko Archidiecezji, która jednak nie działała w izolacji. Odzwierciedla ona wysiłki całego Kościoła polskiego” (s. VI-VII).

W takim obrazie wyraźniej ukazuje się bardziej kompleksowy obraz archidiecezji gnieźnieńskiej. Dzięki tym danym duszpasterskim stają się bardziej zrozumiałe i inne sfery życia Kościoła diecezjalnego, tak bogate i wszechstronne. Co więcej, widać bowiem wyraźnie ich wzajemną więź, zarówno zewnętrzną, jak i wewnętrzną.

Publikacja ks. prof. Śmigła daje materiał źródłowy, aby w istotny sposób skorygować ducha wielu opracowań odnoszących się do powojennych dziejów Kościoła w Polsce innych autorów, m.in. A. Dudek, J. Żaryn czy Z. Zieliński. Podejmując w tych opracowaniach zwłaszcza zagadnienie relacji Kościół–państwo zubożono rzeczywistość Kościoła, spłaszczone ją, choć z drugiej strony do pewnego stopnia wskazano na jej ważny aspekt. Niestety niekiedy wręcz sugerowano jakoby tylko ta sfera była istotna i szczególnie ważna dla Kościoła, jakoby w niej i wokół niej funkcjonowały wszelkie inne znamiona jego życia i pracy.

Zwłaszcza w tym kontekście trzeba mocno podkreślić, że siłą Kościoła nie były przede wszystkim dobre relacje z państwem, choć zabiegania o nie oraz licznych starań w tym względzie nie można pomniejszać. Trzeba jednak dostrzegać bardziej kompleksowo działalność duszpasterską oraz wszechstronne zaangażowanie duchowieństwa i osób świeckich. Faktycznie, w praktyce codziennego życia to właśnie, wręcz w podstawowym stopniu rzutowało na sferę odniesień Kościół–państwo. Zatem w tym kontekście warto podjąć szersze badania odnośnie do relacji zwrotnej tych oraz innych fenomenów Kościoła w Polsce po II wojnie światowej.

Trzeba pamiętać, że ten czas to okres posługi pasterskiej kard. Stefana Wyszyńskiego. Łączył on w niej dwie stolice metropolitalne w Gnieźnie i Warszawie. Darem swej obecności oraz szerokim zaangażowaniem sprawiedliwie obdarowywał obydwie. Zawsze miał jednak świadomość, co często i mocno

podkreślał, że matką kościołów w Polsce jest Bazylika Prymasowska w Gnieźnie. Konkretny realizm prezentowany przez kard. Wyszyńskiego okazał się bardzo owocny i twórczy.

Bardzo ważnym elementem edytorskim są zamieszczone indeksy. Ułatwiają one w znacznym stopniu poprawną lekturę źródeł. Niestety zakradły się tam błędy czy nieścisłości. Na przykład w wykazie nazwisk nie postarano się o konsekwentne rozwinięcie skrótów imion. Zauważono brak konsekwencji w używaniu opisów: prymas Polski, stopni i tytułów naukowych oraz godności kościelnych. Nie istnieją miejscowość np. Pleszewo (Pleszew), Twardowo (Twardów).

W końcu niniejszej prezentacji warto powtórzyć za kard. J. Glempem, Prymasem Polski: „Niech ta książka służy jako pomoc do badań naukowych i zachęci inne diecezje polskie do prezentacji własnych dziejów wewnętrznych” (s. VII). Jest to zatem zbiór szczególnie ważnych źródeł, a jednocześnie wskazania dla oczekiwanych dalszych publikacji w tym względzie.

bp Andrzej F. Dziuba

Stefan Kardynał Wyszyński, Prymas Polski. *Dzieła zebrane*. Tom VIII. Styczeń-lipiec 1962. Instytut Papieża Jana Pawła II w Warszawie. Wydawnictwo im. Stefana Kardynała Wyszyńskiego Soli Deo, Warszawa 2009, ss. 519.

Życie Kościoła pozostaje szczególnym znakiem obecności Boga w życiu ludzi ochrzczonych, a w pewnym sensie i świata. Kościół jest bowiem wspólnotą chcianą i umiłowaną, jest wspólnotą zbawczą. Jego obecność manifestuje się w różnorodnych wyrazach i formach.

W Kościele w Polsce – na przestrzeni ponadtysiącletnich dziejów, można wskazać wiele różnych osób, które miały szczególny wpływ na dzieje wspólnoty pielgrzymującego Ludu Bożego Nowego Przymierza. Wydaje się jednak, że w ostatnich dziesiątkach lat, w drugiej połowie XX wieku, na szczególne zauważenie i wskazanie w pełni zasługuje kardynał Stefan Wyszyński, Prymas Polski.

Przybliżając jego osobę oraz działalność nie można pominąć bogatej spuścizny kaznodziejskiej. Jest ona już w znacznym stopniu dostępna w formie drukowanej oraz maszynopisach. Z uznaniem należy powitać pojawienie się kolejnego, już ósmego tomu *Dzieł zebranych*, który zapowiadany jest w dwóch częściach obejmujących 1962 rok. To kolejne udostępnienie ważnych źródeł duszpasterskich.

W skład Komitetu redakcyjnego publikacji wchodzi: ks. prof. dr hab. Waldemar Chrostowski, delegat Prymasa Polski, Maria Bujnowska, Iwona Czarcińska,